

Evaluation of *Rahian-e Noor* Camps: The Case Study of Khuzestan province

Faranak Omidian ^{1*}

Assistant Professor of Educational Science, Islamic Azad University, Dezful Branch

Gholam Abbas Anesteh ²

MA in Educational Planning, Islamic Azad University, Dezful Branch

(Received: 16/10/2019; Accepted:04/02/2020)

Abstract

The aim of this study was to investigate the pathology of the camps of Rahian-e Noor province through a quantitative and qualitative methodology. Regarding the aim, the method of present research is practical with a combined research approach (quantitative and qualitative). In the quantitative stage, the statistical population of the research included students and instructors participating in the camps and those in charge of holding the camps in the three cities of Andimeshk, Shoush and Dezful in 95-97, numbering 1300 and 44 people. The sample size of students and teachers was 318 and 17 respectively. In the qualitative stage, the statistical population included the officials and trainers who organize the camps. The sample size in the qualitative stage included 10 students and five officials. Officials were purposefully selected according to the extent of their experiences. The sampling method of students and educators was proportional stratified random sampling according to their number in the three cities. The research tools included semi-structured interviews and two questionnaires for educators and students. The results of the quantitative study showed that students had relatively little satisfaction with the input factors of Rahian-e Noor such as the quality of medical equipment, nutrition, location, welfare facilities, and so on. Instructors, like students, were relatively satisfied with the quality of the venue, medical equipment, cultural packages, and the selection of instructors based on age and gender. Based on the qualitative results, the most important strategies for the development of Rahian-e Noor camps included paying attention to the indicators of value competencies in human resource employment, adapting organizational structure design to content dimensions, participatory management, service management and support, and comprehensive attention to educational goals.

Keywords: *Evaluation, Rahian-e Noor camps.*

1 . * Corresponding Author: Omidian.2013@gmail.com

2 . anesteabas@gmail.com

ارزیابی اردوهای راهیان نور در استان خوزستان

فرا تک امیدیان^{۱*}

استادیار گروه علوم تربیتی، واحد دزفول، دانشگاه آزاد اسلامی، دزفول، ایران

غلامعباس آنسته^۲

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی آموزشی، واحد دزفول، دانشگاه آزاد اسلامی، دزفول، ایران

(تاریخ دریافت: ۹۸/۰۷/۲۴؛ تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۱۵)

صفحات: ۱۶۰-۱۴۳

چکیده

هدف این پژوهش آسیب‌شناسی اردوهای راهیان نور در استان خوزستان به روش کمی و کیفی است. روش پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است و رویکرد پژوهش ترکیبی (کمی و کیفی) می‌باشد. جامعه آماری پژوهش در مرحله کمی پژوهش شامل دانش‌آموزان و مربیان شرکت‌کننده در اردوها و مسئولان برگزارکننده اردوها در سه شهر اندیمشک، شوش و دزفول در سال ۹۷-۹۵ به تعداد ۱۳۰۰ و ۴۴ نفر بود. حجم نمونه دانش‌آموزان و مربیان به ترتیب ۳۱۸ و ۱۷ نفر در نظر گرفته شدند. در مرحله کیفی جامعه آماری شامل مسئولان و مربیان برگزارکننده اردوها می‌باشد. حجم نمونه در مرحله کیفی شامل ۱۰ دانش‌آموز و پنج نفر از مسئولان بودند. مسئولان نیز به روش هدفمند با توجه به تجارب بیشتر انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری دانش‌آموزان و مربیان با توجه به تعداد آن‌ها در سه شهر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبتی بود. ابزار پژوهش شامل مصاحبه نیمه ساخت‌مند و دو پرسش‌نامه مربیان و دانش‌آموزان بود. نتایج حاصل از مطالعه کمی نشان داد؛ دانش‌آموزان از عوامل درون‌دادی اردوهای راهیان نور همچون کیفیت تجهیزات پزشکی، تغذیه، مکان، امکانات رفاهی و... رضایت پایینی داشتند. مربیان نیز همانند دانش‌آموزان از کیفیت مکان، تجهیزات پزشکی، بسته‌های فرهنگی، انتخاب مربیان براساس سن و جنسیت رضایت نسبی داشتند. براساس نتایج کیفی مهم‌ترین راهکارهای توسعه اردوهای راهیان نور شامل توجه به شاخص‌های شایستگی‌های ارزشی در جذب منابع انسانی، متناسب‌سازی طراحی ساختار سازمانی با ابعاد محتوایی، مدیریت مشارکتی، مدیریت خدمات و پشتیبانی و توجه همه‌جانبه به هدف‌های تربیتی بودند.

کلمات کلیدی: ارزیابی، اردوهای راهیان نور.

۱. * نویسنده مسئول: Omidian.2013@gmail.com

۲. anesteabas@gmail.com

۱- مقدمه

راهیان نور از جمله اردوهای است که سال‌هاست در مجموعه آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها و سایر نهادهایی که جریان استمرار انقلاب را دنبال می‌کنند؛ در حال برگزاری است (مهرنژاد، ۱۳۹۴). شیوه‌های تربیتی اردوهای راهیان نور بر روش‌های آموزه‌های دینی شامل مطالعه تاریخ، گردش علمی، یادگیری مشارکتی، پرسش و پاسخ، مباحثه و داستان‌گویی استوار می‌باشد. خداوند در قرآن، بر مسافرت و مشاهده آثار علم و قدرت بی‌نظیر، تأکید می‌کند؛ زیرا تفکر و تأمل در جلوه‌های علم و حکمت و زیبایی‌های جهان طبیعت، موجب تقویت ایمان و دینداری نسبت به خدا خواهد شد (فصلت: ۳؛ غاشیه: ۱۷). خداوند در قرآن می‌فرماید: «در اطراف زمین سیر و گردش کنید تا ببینید سرانجام تکذیب‌کنندگان آیات خدا چگونه است این حجت و بیانی است برای عموم مردم و راهنما و اندرزی برای متقین و پرهیزکاران» (آل‌عمران: ۱۳۷). مطالعه تاریخ، خصوصیات اخلاقی و کارهای نیک و بد و تفکرات گذشتگان را بازگو می‌کند و علل سقوط و سعادت و کامیابی و ناکامی جوامع را در اعصار و قرون مختلف نشان می‌دهد. مطالعه نظریه‌های جامعه‌شناسی، تربیتی و روان‌شناسی نیز نشان می‌دهد که اردوهای راهیان نور فرصت‌های تربیتی بی‌شماری را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند. اردوهای راهیان نور بستر مناسبی برای رشد سرمایه اجتماعی می‌باشد.

۱-۱- هدف، بیان مسأله و سؤال

تعداد کمی از پژوهش‌ها به ارزیابی عوامل درون‌دادی یا فرایندی اردوهای راهیان نور پرداخته‌اند. از یک سو فقدان تحقیقات در تمام ابعاد این اردوها به لحاظ بُعد ساختاری بر مبنای الگوی سیپ به‌عنوان مسأله اصلی پژوهش حاضر شناخته می‌شوند. از سوی دیگر، تاکنون بعد فرایندی الگوی سیپ به لحاظ پیگیری آسیب‌های موجود و ارائه راهکارها، مورد نظر پژوهشگران نبوده است. این مسأله در مناطق جنگی استان خوزستان از اهمیت بالایی برخوردار است. بنابراین هدف اصلی پژوهش، ارزیابی عوامل درون‌دادی، فرایندی و برون‌دادی اردوهای راهیان نور در استان خوزستان می‌باشد. بنابراین این چالش مسأله اصلی پژوهش حاضر شناخته می‌شود. و پاسخ به این پرسش که عوامل درون‌دادی، فرایندی و برون‌دادی اردوهای راهیان نور در استان خوزستان کدام‌اند؟

۱-۲- ضرورت پژوهش

با آسیب‌شناسی اردوهای راهیان نور در استان خوزستان یا سایر استان‌ها و افزایش کارایی این اردوها برای دانش‌آموزان و دانشجویان فرصت‌های تربیتی بی‌شماری برای آنان فراهم می‌شود. از این رو اردوهای راهیان نور بستر مناسبی برای رشد سرمایه اجتماعی آینده می‌شود. بررسی کیفیت عوامل درون‌دادی، فرایندی و برون‌دادی اردوهای راهیان نور همچون کیفیت تجهیزات پزشکی، تغذیه، مکان، امکانات رفاهی و بسته‌های فرهنگی و... به افزایش کارایی این اردوها می‌افزاید و ضرورت انجام این پژوهش را پیش از پیش آشکار می‌کند.

۱-۳- پیشینه پژوهش

تنها پژوهش ارزیابی اردوهای راهیان نور براساس الگوی سیپ توسط محمد حسن‌زاد و همکاران در سال ۱۳۸۷ انجام شده است. این پژوهش کیفیت کاروان‌های راهیان نور را از دیدگاه دانشجویان علوم پزشکی دانشگاه مشهد بررسی کرده است.

نتایج نشان داد که مکان‌های بازدید شده و محل اقامت از میزان مطلوبیت بالایی برخوردار بودند. همچنین عوامل فرایندی مانند زمان برگزاری اردو و نحوه برخورد و احترام کادر اردو نیز مطلوب ارزیابی شد. اما مؤلفه‌هایی همچون برگزاری مراسم بانشاط و توضیح درباره شهدای تفحص و معرفی کتاب‌های مورد انتظار در سطح نسبتاً مطلوب ارزیابی شد. از سوی دیگر اردو بیشتر بر عوامل عاطفی و نگرش دانشجویان تأثیر گذار بوده است. اگرچه این پژوهش در دانشگاه انجام شده است و نتایج، آسیب‌شناسی و ریشه‌یابی نشده است و پژوهش فقط جنبه توصیفی داشته است، اما نتایج این پژوهش معرف برخی از نشانگرهای سنجش کیفیت اردوهای راهیان نور می‌باشد. در پژوهش‌های دیگر عوامل درون‌دادی اردوهای راهیان نور به‌طور گذرا و غیرمستقیم ارزشیابی شده‌اند. ایبا و خانی (۱۳۹۱) اثربخشی انواع برنامه‌های سخت افزاری و نرم افزاری اردوهای راهیان نور را بر زائرین مناطق عملیاتی را به شیوه کمی و کیفی بررسی نموده‌اند و نتایج نشان داد که نمایشگاه‌ها و یادمان‌ها نسبت به دیگر برنامه‌ها مانند: فیلم، تئاتر، توزیع کتاب و مجلات بر حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس به زائرین تأثیر بیشتری داشته‌اند. برنا و احمدی اصل (۱۳۹۴) با هدف تعیین تقویم زمانی مناسب جهت حضور کاروان‌های راهیان نور در خوزستان، شرایط زیست اقلیمی منطقه را بررسی نموده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که منطقه در طول سال با داشتن تنوع بیوکلیمایی، از شرایط داغ تا نسبتاً خنکی برخوردار است. طی فصول بهار و تابستان از محدوده آسایش زیست اقلیمی خارج است. در اواخر پاییز و سراسر زمستان شرایط آسایش اقلیمی بهتری برای گردشگری در منطقه نسبت به مدت تنش گرمایی طولانی (۷ ماهه) مهیاست. بر این اساس جهت حضور کاروان‌های راهیان نور در مناطق عملیاتی جنوب غرب استان، ماه‌های دی و بهمن با برخورداری از شرایط منحصر به فرد آسایش انسانی در اولویت قرار می‌گیرند. بنابراین از نظر پژوهش‌های فوق نمایشگاه‌ها، یادمان‌ها، رسانه‌های آموزشی، نوع محل، زمان و شرایط اقلیمی منطقه می‌تواند به‌عنوان عناصر درون‌دادی در آسیب‌شناسی اردوهای راهیان نور مورد نظر قرار گیرد. قائد علی و لطیفی (۱۳۹۳) الگویی مفهومی از عوامل زمینه‌ساز، آسیب‌زا و راهبردهای ارتقاء اردوهای راهیان نور را ارائه نموده‌اند. براساس این الگو، مهم‌ترین عوامل آسیب‌زای اردوهای راهیان نور شامل تهاجم فرهنگی، تحریف دفاع مقدس، بی‌توجهی مسئولان و حوادث اردوهای راهیان نور بوده‌اند. همچنین مشارکت فعال و هم‌افزایی دستگاه‌های حکومتی، افزایش اعتبارات، بسترسازی برای حضور تمامی اقشار مردم، استفاده همه جانبه از ابزار هنر و رسانه به‌عنوان راهبردهای ارتقاء کیفیت اردوهای راهیان نور معرفی شده‌اند. پژوهش‌های اندکی نیز تأثیر اردوها را بر نگرش دانشجویان بررسی نموده‌اند. مسعودی و نوغانی (۱۳۹۲) نشان دادند که اردوها بر نگرش رفتاری و شناختی دانشجویان نسبت به شهادت و اهداف اردوهای راهیان نور تأثیر بسزایی داشته‌اند، اما نتایج پژوهش پاینده، منطقی و توکلی (۱۳۹۴) نشان داد که اردوهای راهیان نور بر نگرش دانشجویان در سطح مطلوبی تأثیر نداشته‌اند. نتایج پژوهش‌هایی که تأثیر اردوها را بر برونداد ارزیابی می‌کنند؛ حاکی از آن است که اثرات تربیتی اردوها از منظر جنبه‌های شناختی، عاطفی و رفتاری قابل بررسی می‌باشد. بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که هنوز تحقیق جامعی از تمام عوامل از جمله درون‌داد، فرایند و برونداد اردوهای راهیان نور انجام نشده است. بیشتر تحقیقات انجام شده تأثیر اردوها را بر ادراک و نگرش جوانان بررسی نموده‌اند.

۱-۵- روش پژوهش

این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی جهت آسیب‌شناسی اردوهای راهیان نور در استان خوزستان به روش کمی و کیفی انجام گرفته است. روش پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است و رویکرد پژوهش ترکیبی (کمی و کیفی) می‌باشد. جامعه آماری پژوهش در مرحله کمی پژوهش شامل دانش‌آموزان و مربیان شرکت‌کننده در اردوها و

مسئولان برگزاری اردوها در سه شهر اندیمشک، شوش و دزفول در سال ۹۷-۹۵ به تعداد ۱۳۰۰ و ۴۴ نفر بود. حجم نمونه دانش آموزان و مربیان به ترتیب ۳۱۸ و ۱۷ نفر در نظر گرفته شدند. در مرحله کیفی جامعه آماری شامل مسئولان و مربیان برگزارکننده اردوها می باشد. حجم نمونه در مرحله کیفی شامل ۱۰ دانش آموز و پنج نفر از مسئولان بودند. مسئولان نیز به روش هدفمند با توجه به تجارب بیشتر انتخاب شدند. روش نمونه گیری دانش آموزان و مربیان با توجه به تعداد آن ها در سه شهر به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای نسبتی بود. ابزار پژوهش شامل مصاحبه نیمه ساخت مند و دو پرسش نامه از مربیان و دانش آموزان جهت ارزیابی عوامل درون دادی اردوهای راهیان نور همچون کیفیت تجهیزات پزشکی، تغذیه، مکان، امکانات رفاهی و بسته های فرهنگی بوده است.

۲- چارچوب نظری

سرمایه اجتماعی، مجموعه هنجارها و ارزش های اجتماعی موجود در سیستم های اجتماعی است که در اثر درک مشترک، تعاملات و ارتباطات اثربخش ایجاد شده، موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه می شود (فوکویاما، ۲۰۰۰). پوتنام^۱ (۲۰۰۰) سرمایه اجتماعی را به عنوان تعاملات و روابط میان شبکه های اجتماعی ناشی از هنجارها و ارزش ها و اعتماد افراد تعریف می کند. روابط و تعاملات می تواند در سطح خرد و کلان شامل فرد، گروه و جامعه اتفاق بیفتد. سرمایه اجتماعی سازمانی شامل سه مؤلفه سرمایه شناختی، ساختاری و ارتباطی می باشد (به نقل از تانتاردینا و کرول^۲، ۲۰۱۵). در واقع سرمایه اجتماعی از طریق این سه مؤلفه موجب خلق ارزش های اجتماعی همچون اعتماد، صداقت، حسن تفاهم، هم دردی، دوستی، همبستگی، فداکاری و... می شود. سرمایه شناختی به درک مشترک افراد از اهداف، رسالت و رویه ها، انتظارات از نقش، رویه ها و هنجارها در اجتماع اشاره می کند. سرمایه ارتباطی از طریق کیفیت روابط شخصی و تعاملات افراد در سازمان موجب درک مشترک افراد از ارزش ها و هنجارهای حاکم بر گروه می شود. این امر موجب ایجاد اعتماد و خلق ارزش های اجتماعی و ارتباطات اثربخش بین افراد جامعه می شود (هرندی، ۱۳۹۳). براساس مدل کیفی اجتماعی کیلیپاتریک، ارزش ها و باورهای اجتماعی بر مبنای روابط اثربخش و اعتماد در سه سطح خانواده، مدرسه و جامعه ایجاد و تقویت می شوند. به اعتقاد کیلیپاتریک همه این سطوح با هم در ارتباط بوده، موجب تقویت همدیگر می شوند و موجب شکل گیری هویت گروهی و جمعی در سطوح بالاتر اجتماعی و رشد و تحول می گردد (تاجبخش، ۱۳۸۴). بنابراین با توجه به رویکرد جامعه شناسی، شرکت در اردوهای راهیان نور موجب ایجاد تعاملات اثربخش بین افراد و اسوه ها، اسطوره ها، راویان و اعضای گروه می شود. ارتباطات مؤثر موجب خلق ارزش های اجتماعی در میان دانش آموزان همچون اعتماد، صداقت، حسن تفاهم، هم دردی، دوستی، همبستگی، فداکاری و درک عمیق ارزش های فرهنگی دفاع از میهن اسلامی می شود. ویگوتسکی ساختارگرایی با رویکرد اجتماعی است که بر زمینه اجتماعی یادگیری تأکید می کند. ویگوتسکی نیز بر این اعتقاد است که دانش آموزان دانش را از طریق تعامل اجتماعی با دیگران سازمان می دهند. (سیف، ۱۳۸۵). از منظر نظریه تربیتی جان دیویی نیز، یادگیری از طریق تجربه و تعامل فرد با محیط صورت می گیرد. همچنین رفتارها و ارزش های اجتماعی از طریق فعالیت های گروهی آموخته می شوند. از سوی دیگر، مبنای نظری روش تدریس گردش علمی، روش نمایشی و ایفای نقش براساس دیدگاه رفتارگرایان و اصل مجاورت گاتری نیز قابل بحث است. مجاورت فرد با رویداد خاصی در زمان مربوط به آن براساس اصل مجاورت موجب یادگیری می شود. به طور مثال متولدین

1 . Putnam

2 . Tantardini & kroll

۱۳۴۵ یا ۱۳۵۰ وقایعی تاریخی مربوط به انقلاب و جنگ را در درس تاریخ بهتر آموخته‌اند. چون در اثر اصل مجاورت همراه با آن بوده‌اند و یادآوری آن تداعی آن خاطره‌هاست. بنابراین براساس اصل مجاورت گاتری چنانچه مدرسه و مربیان تعلیم و تربیت شرایطی را ایجاد کنند که دانش‌آموزان در مجاورت با آن رویداد قرار گیرند یادگیری بهتر صورت می‌گیرد (امیدیان، ۱۳۹۴). برخلاف افلاطون تربیت انتقال ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی از یک نسل به نسل دیگر است. (گوتک، ۱۳۹۵). براساس نظریه‌های آموزش بزرگسالان تربیت نیز امری مستمر و مادام‌العمر است. از سوی دیگر، از نظر دیدگاه سیاسی هر مکتبی برای استمرار نیاز به ترویج دارد. براساس الگوی پارادایمی راهیان نور یاد و راه شهیدان و عظمت دفاع مقدس بسیار حائز اهمیت است، اما از سوی دیگر، دفاع مقدس در معرض فراموش شدن قرار دارد. بنابراین اردوهای راهیان نور یکی از شیوه‌های ترویج و آموزش مداوم ادبیات جنگ و ارزش‌ها ارزش‌های دینی و مذهبی به بزرگسالان از جمله دانش‌آموزان دوره متوسطه است. ایجاد ارتباط عمیق بین نسل سوم و چهارم با نسل‌های اول و دوم انقلاب امری بسیار مهم و حیاتی برای استمرار نظام است، فکر و نظام اسلامی وقتی مستمر می‌گردد که آرمان‌هایی که نسل‌های اول انقلاب داشتند نیز به شکلی به نسل‌های حاضر منتقل شود (قائدعلی و لطیفی، ۱۳۹۳). آموزش و ترویج ادبیات جنگ موجب ایجاد و تداوم امنیت ملی و فراملی کشور نیز می‌شود. اردوهای راهیان نور می‌تواند به‌عنوان یکی از فنون دفاع ملی، امنیت موجود در نظام جمهوری اسلامی را به جا آورده، از آن پاسداری کند (سبکتکین ریزی و جعفری، ۱۳۹۷). برگزاری اردوهای راهیان نور دارای مزیت‌های تربیتی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی فراوانی است، اما چگونگی اجرای اردوها گاهی با مشکلاتی مواجه است. به‌گونه‌ای که برگزاری اردوهای راهیان نور به جای اینکه ابزاری در جهت تحقق آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی در نظر گرفته شود؛ خود به هدف تبدیل می‌شود. به‌طور مثال توجه به افزایش حجم بازدیدکنندگان دیدگاهی کمی و آسیب‌زاست در حالی که اردوی راهیان کاملاً کیفی است و با حجم اصلاً تناسب ندارد. برخی از شرکت‌کنندگان یا مجریان نگاهی توریستی به اردوهای راهیان نور دارند. به عبارتی سفر را به منزله دیدن و تفریح می‌انگارند و ماهیت اصلی سفر را فراموش می‌کنند. برخی از مشکلات اردوهای راهیان نور مربوط به نحوه مدیریت و اجرای آن است. به این معنا که به حفظ محیط زیست و قدردانی از آن به‌عنوان هدفی تربیتی توجه نمی‌شود و مردم مناطق جنگی پس از اتمام اردو با حجم قابل توجهی از زیاده مواجه می‌شوند. این امر موجب کاهش قداست و اهمیت اردو نزد مردم می‌شود. یا ارائه اطلاعات ضعیف، غلط، ناقص و ناکارآمد به مخاطبان فقط موجب ایجاد فضایی احساسی و گریه محور به مخاطبان می‌شود. به‌گونه‌ای که اردوی راهیان نور بیشتر تأثیر عاطفی دارد این تأثیر بیشتر به‌صورت موقتی بوده، مدت زیادی دوام نمی‌آورد (محمدحسین زاده، سعیدی رضوانی، باغگلی و جوادی کوران، ۱۳۸۷).

اجرای اثربخش اردوهای راهیان نور به‌عنوان تجلی فرهنگ دفاع مقدس نیازمند مطالعه علمی، ارزیابی و آسیب‌شناسی کمی و کیفی و جامع می‌باشد. الگوی ارزیابی جامع و سیستماتیک چارچوب مناسبی را برای ارزیابی جامع نقاط قوت و ضعف اردوهای راهیان نور فراهم می‌آورد. الگوی سیپ از جمله الگوهای مبتنی بر مدیریت و به‌منظور تسهیل در تصمیم‌گیری مدیران ارائه و تدوین شده است و الگویی است کل‌نگر و جامع که می‌تواند یک برنامه را به‌صورت سیستماتیک و همه‌جانبه بررسی کند. مدل CIPP از چهار نوع ارزشیابی (زمینه-درون‌داد-فرایند و برون‌داد) دو نقش (تصمیم‌گیری و پاسخ‌گویی) و سه مرحله (تعیین کردن-به‌دست آوردن و فراهم ساختن) تشکیل شده است از چهار نوع ارزشیابی بالا می‌توان در جهت تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی استفاده نمود. بررسی ادبیات و پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که در زمینه آسیب‌شناسی جامع اردوهای راهیان نور تحقیقات کمی صورت گرفته است و برخی از تحقیقات نقاط قوت و ضعف اردوها را به شیوه کمی ارزیابی نموده‌اند. از طرفی پژوهشگران بیشتر براساس بعد ساختاری الگوی سیپ (زمینه-

درون داد -فرایند و برون داد) برنامه‌های آموزشی را ارزیابی یا آسیب‌شناسی نموده‌اند. در حالی که همواره دو نقش تصمیم‌گیری و پاسخ‌گویی درباره آسیب‌های موجود در پژوهش‌های انجام شده مغفول مانده است (خندقی و محبی‌امین، ۱۳۹۲).

۳- فرایند ارزیابی

روش پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است و رویکرد پژوهش ترکیبی (کیفی- کمی - کیفی) می‌باشد. این پژوهش در سه مرحله انجام شد. در مرحله نخست، به منظور شناسایی نشانگرهای سنجش اردوهای راهیان نور از روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد قیاسی استفاده شد. به این صورت که ابتدا براساس مبانی نظری و تجربی عوامل اصلی درون‌دادی، فرایندی و برون‌دادی اردوهای راهیان نور با توجه به الگوی سیپ مانند مریان، فضا، تجهیزات، تسهیلات، شیوه‌های آموزشی، سبک‌های مدیریتی و تأثیرات تربیتی شناسایی شدند. سپس سؤالاتی باز پاسخ براساس عوامل مذکور طراحی شد. محتوای مصاحبه‌ها به متن تبدیل شدند. با استفاده از تحلیل محتوای کلمه به کلمه نشانگرهای حائز اهمیت ارزیابی در اردوهای راهیان نور همچون زمان، مکان، تغذیه، مریان، نظر والدین، بودجه، مریان، دانش‌آموزان، نظم و انضباط، مدیریت، رهبری، امنیت، ایمنی و... شناسایی شدند. نشانگرها براساس حیطه‌های درون‌دادی، فرایندی و برون‌دادی دسته‌بندی شدند و دو پرسش‌نامه مریان و دانش‌آموزان تدوین شد. جامعه آماری در این مرحله شامل کلیه دانش‌آموزان دارای تجربه حداقل یکبار شرکت در اردوهای راهیان نور در سه شهر اندیمشک، دزفول و شوش و مسئولان قرارگاه فتح‌المبین شوش در سال ۹۷-۹۵ بود. حجم نمونه در مرحله اول شامل ۱۰ دانش‌آموز و دو نفر از مسئولان بودند. دانش‌آموزان در این مرحله به شیوه تصادفی قرعه‌کشی در سه شهر انتخاب شدند. مسئولان نیز به روش هدفمند با توجه به تجارب بیش از ۵ سال مدیریت قرارگاه فتح‌المبین اردوهای راهیان نور در شهرستان شوش انتخاب شدند. روش پژوهش در مرحله دوم کمی به شیوه توصیفی - پیمایشی بود. جامعه آماری در این مرحله شامل کلیه دانش‌آموزان و مریان شرکت‌کننده در اردوهای راهیان نور در سه شهر اندیمشک، شوش و دزفول در سال ۹۷-۹۵ بود که با توجه به تعداد آن‌ها در سه شهر، به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبتی انتخاب شدند (جدول ۱). ابزار جمع‌آوری اطلاعات شامل دو پرسش‌نامه دانش‌آموزان و مریان، حاصل مرحله اول پژوهش بود. به منظور روایی محتوایی و صوری پرسش‌نامه در اختیار پنج نفر از مسئولان مدیریت و برگزارکنندگان اردوهای راهیان نور قرار گرفت. پس از تعدیل و اصلاح نشانگرها پرسش‌نامه‌های نهایی تدوین شدند. به منظور سنجش نشانگرهای ارزیابی اردوهای راهیان نور از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت استفاده شد. امتیاز بین ۲/۳۳-۱، ۳/۶۶-۲/۳۴ و ۳/۶۷-۵ به ترتیب نامطلوب، نسبتاً مطلوب و مطلوب در نظر گرفته شد (اسحاقی، بازرگان و حجازی ۱۳۹۵). در مرحله سوم هدف پژوهش شناسایی آسیب‌ها و راهکارهای افزایش کیفیت اردوهای راهیان نور بود. به همین منظور، روش پژوهش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی بود. جامعه آماری در این بخش شامل مسئولان اردوهای راهیان نور و مریان در سه شهر اندیمشک، دزفول و شوش در سال ۹۷-۹۵ بود. حجم نمونه شامل ۵ نفر از مسئولان و مریان اردوهای راهیان نور بود. روش نمونه‌گیری هدفمند و معیار ورود به مطالعه داشتن تجربه حداقل پنج سال مدیریت اردوها بود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه نیمه‌ساخت‌مند بود. سؤالات مصاحبه براساس مشکلات شناسایی شده در مرحله دوم در زمینه علل کیفیت پایین منابع مادی و انسانی اردوهای راهیان نور و راهبردهای بهبود اردوها طراحی شدند. پس از انجام مصاحبه‌ها مرحله کدگذاری باز انجام شد. مراحل کدگذاری باز شامل تحلیل و کدگذاری، کشف

طبقات و تدوین جدول کدگذاری بود. به این معنا در مرحله اول تمام داده‌های حاصل از مصاحبه به متن تبدیل شدند. متن به دست آمده از مصاحبه‌ها به منظور درک کلی چند بار مطالعه شد. سپس متون کلمه به کلمه خوانده شد. تا کدهای اولیه استخراج شدند. در مرحله دوم کدگذاری باز، کدها براساس تفاوت‌ها یا شباهت‌هایشان به مقوله تبدیل شدند. شایان ذکر است، کدهای اولیه و مقولات در هر دو مرحله براساس مبانی نظری نام‌گذاری شدند (جداول ۵ و ۶).

جدول ۱: جامعه و نمونه آماری دانش‌آموزان و مربیان

جامعه و نمونه آماری	اندیمشک	شوش	دزفول	جمع کل
مربیان	دانش‌آموزان	مربیان	دانش‌آموزان	مربیان
جامعه	۶۵۰	۱۴	۳۰۰	۱۳۰۰
نمونه	۲۰	۴	۵۰	۳۱۸
	۲۰۸	۸	۶۰	۱۷

۴- یافته‌های کیفی مربوط به شناسایی نشانگرهای ارزیابی اردوهای راهیان نور:

ابتدا با دانش‌آموزان و مسئولان بر گزارای اردوهای راهیان نور مصاحبه نیمه‌ساخت‌مند انجام شد. دانش‌آموزان تجارب خود را در زمینه اردوهای راهیان نور بیان نمودند. یکی از دانش‌آموزان دختر پایه دوازدهم تجربی گفت محل خوابیدن در اردو از نظر پاکیزگی مناسب نبود. اگر چه بوفه بود، اما خوراکی‌های مفیدی برای خوردن فراهم نبود. از طرفی کیفیت غذا نیز بسیار پایین بود؛ به گونه‌ای که بسیاری از دانش‌آموزان از آن غذاها نمی‌خوردند. مشکل دیگری که وجود داشت؛ این بود که انتظامات خواهران در اردو وجود نداشت و برای هدایت دخترها معمولاً از سربازها کمک می‌گرفتند. همچنین زمان اردو خیلی کم بود، اما باید بگویم که نماز جماعت خیلی خوب بود. این همایش بسیار زیبا و تأثیرگذار بود. با تمام کاستی‌هایی که وجود داشت؛ فهمیدم که کشورم پس از گذراندن چه سختی‌هایی به این امنیت رسیده است. دلاورمردان کشورم برای دفاع از میهن اسلامی از مال و جان گذشتند. ما هم باید برای داشتن ایرانی پایدار تلاش کنیم و به هیچ‌خائنی اجازه تجاوز به کشورمان را ندهیم. چند نفر دیگر از دانش‌آموزان دوره متوسطه مواردی همچون پایین بودن کیفیت خوابگاه، غذا، سرویس و حمام را نیز برشمردند. به‌علاوه یکی دیگر از دانش‌آموزان دوازدهم تجربی اظهار داشت استاد راهنمایی که برای راهنمایی دانش‌آموزان قرار می‌دهند باید اطلاعات لازم جهت انتقال آن به دانش‌آموزان را داشته باشد. زمان برگزاری اردو بسیار کم بود، اما یادمان شهدا خیلی تأثیرگذار بود و من هرگز گذشته کشورم را از یاد نمی‌برم. ظلم و ستم در همه جوامع و در هر شرایطی وجود دارد. باید از کشور خود در برابر بیگانگان و مزدورانی که قصد سرکوب ایران و ایرانی را دارند، مبارزه کنیم. یکی از دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه بسیار متأثر از دیدار فضای یادمان شهدا در اردوی راهیان نور بود. او گفت: بوی عطر شهیدان روی وسایل جنگی حس می‌شد. با خود می‌گفتم؛ شلمچه کربلای دیگری است. وقتی برگشتم با خود پیمان بستم تا همیشه از وطن و خون شهدا دفاع کنم. یکی از مسئولان اردوهای راهیان نور گفت: هنوز هم روایان و مربیان اردوهای راهیان نور براساس شاخص‌های شایسته‌سالاری انتخاب و سازماندهی نمی‌شوند. کیفیت تغذیه، مکان استراحت، بهداشت، امنیت و ایمنی و وسایل نقلیه پایین می‌باشد. تحلیل نتایج حاصل از مصاحبه‌ها با استفاده از کدگذاری باز انجام شد. در این راستا شاخص‌هایی همچون زمان، مکان، تغذیه، مربیان، نظم و انضباط، مدیریت، رهبری، امنیت، ایمنی، مربیان و شیوه‌های آموزشی و تأثیرات تربیتی در حوزه‌های شناختی، عاطفی و رفتاری شناسایی شد.

۵- یافته‌های توصیفی

جدول ۲. ارزیابی عوامل درون‌دادی و شیوه‌های اجرایی اردوهای راهیان نور از دیدگاه دانش‌آموزان

اندیمشک	دزفول	شوش	درون‌داد دانش‌آموزان
۲/۹۹	۳/۲۰	۲/۵۶	در مکان‌های اردوهای راهیان نور راهنما به‌صورت مؤثر و مستمر حضور داشته است.
۲/۶۰	۲/۹۵	۲/۶۴	تجهیزات پزشکی و پزشکیار و کمک‌های اولیه برای سفر اردوی راهیان نور مناسب بود.
۲/۷۷	۳/۰۳	۲/۸۲	راویان و روحانیون در سفر اردوی راهیان نور توانمند و تأثیرگذار بودند.
۲/۵۸	۲/۸۸	۲/۶۲	فروشگاه‌های فرهنگی اردوی راهیان نور که برای دانش‌آموزان تهیه شده از نظر کیفیت مطلوب بود.
۲/۳۰	۲/۵۵	۲/۳۶	امکانات رفاهی اسکان راهیان نور از جمله غذا محل خواب و سرویس بهداشتی از نظر کیفیت مطلوب بوده است.
۳/۱۹	۳/۱۸	۲/۹۸	والدین من از شرکت کردن من در اردو رضایت کامل داشتند.
۲/۸۵	۲/۹۵	۲/۶۰	نمایشگاه‌های مناطق جنگی جذاب و آموزنده هستند.
۲/۹۳	۳/۰۷	۲/۸۰	امکانات اسکان و خدمت رسانی اردوی راهیان نور متناسب با نیازهای شما بوده است.
۲/۲۵	۲/۶۵	۲/۴۸	در برنامه‌های آموزشی اردو از روش‌های تیمی و پرسش و پاسخ استفاده شد.
۲/۷۳	۲/۸۵	۲/۷۲	در مدت اقامت من در اسکان اردوی راهیان نور برنامه‌های فرهنگی و هنری ورزشی برگزار گردیده است.
۲/۲۹	۲/۳۰	۱/۹۶	در نوشتن دل‌نویسه مشارکت داشتم.
۲/۸۱	۳/۰۲	۲/۸۶	در فعالیت‌های گروهی اردو شرکت می‌کردم. فرایند
۲/۹۱	۲/۹۰	۲/۸۰	نظم و انضباط در اجرای برنامه‌های اردو مناسب بود.

جدول ۳. ارزیابی عوامل درون‌دادی و شیوه‌های اجرایی اردوهای راهیان نور از دیدگاه مربیان

اندیمشک	دزفول	شوش	گویه‌ها
۲/۹۳	۳/۴۰	۳/۴۷	مربیان و عوامل اجرایی مطابق با شرایط و ویژگی‌های لازم انتخاب گردیده‌اند.
۲/۶۰	۳	۳/۴۱	در مکان‌های اردوهای راهیان نور فردی به‌عنوان راهنما حضور داشت.
۲/۸۳	۳	۳/۴۱	تجهیزات پزشکی و پزشکیار و کمک‌های اولیه برای سفر اردوی راهیان نور وجود داشت.
۲/۲۸	۲/۶۴	۳/۰۶	بسته‌های فرهنگی اردوی راهیان نور که برای دانش‌آموزان تهیه شده از نظر کیفیت مطلوب بودند.
۲/۶۳	۲/۶۸	۲/۷۶	تعداد اردوهای دانش‌آموزی راهیان نور دو ۲ بار در سال کافی می‌باشد.
۲/۶۰	۲/۸۸	۲/۷۱	سرپرست و مربیان هر برنامه اجرایی و بازدیدی براساس جنسیت دختر و پسر انتخاب شده‌اند.
۲/۵۸	۲/۴۸	۳/۱۲	امکانات رفاهی اسکان راهیان نور از جمله غذا محل خواب و سرویس بهداشتی از نظر کیفیت مطلوب بود.

ارزیابی اردوهای راهیان نور در استان خوزستان/ فرانک امیدیان و غلامعباس آنسته

ادامه جدول ۳: ارزیابی عوامل درون‌دادی و شیوه‌های اجرایی اردوهای راهیان نور از دیدگاه مربیان

گویه‌ها	شوش	دزفول	اندیشک
وسيله نقلیه اعزامی از شرکت‌های مسافربری معتبر و قانونی تهیه شده بود.	۳/۴۱	۲/۸۴	۳/۱۳
سازماندهی دانش‌آموزان براساس دستورالعمل اجرایی اردوها انجام گرفته است.	۳	۲/۵۲	۲/۸۵
امکانات اسکان و خدمت‌رسانی اردوی راهیان نور متناسب با نیازهای شما بوده است.	۲/۵۳	۲/۳۲	۲/۴۲
در افتتاحیه مسئولین اداره آموزش و پرورش، ناحیه سپاه و ادارات دیگر، حضور داشته‌اند.	۱/۹۴	۲/۴۸	۲/۴۵
والدین دانش‌آموزان از شرکت کردن فرزندشان در اردو رضایت کامل نداشتند.	۱/۵۹	۲/۲۸	۲/۳۳
در فروشگاه‌های فرهنگی اردوی راهیان نور محصولات از نظر کیفیت، تنوع مطلوب بوده است.	۲/۹۴	۲/۸۰	۲/۷۳
وضعیت تغذیه در اردو مناسب نبود.	۳/۴۱	۲/۴۴	۲/۳۵
محل استراحت در اردو مناسب بود.	۳/۴۷	۲/۴۸	۲/۸۵
تمام دانش‌آموزان قبل از حرکت اردو راهیان نور بیمه سلامت شده‌اند.	۳	۲/۵۲	۲/۴۸
بودجه یا هزینه‌ای که برای اردوی راهیان نور در نظر گرفته می‌شود واقعاً صرف این مقوله می‌گردد.	۲/۷۶	۲/۲۰	۲/۴۸
الگوهای رفتاری شهدای برجسته دفاع مقدس در اردو با ذکر ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری آن‌ها معرفی شدند.	۳/۳۵	۲/۸۰	۲/۵۳
عوامل اجرایی اعم از بسیج، سپاه در برگزاری اردوها تعامل و همکاری داشتند.	۲/۸۸	۳/۳۲	۳/۱۳

جدول ۴: تأثیرات تربیتی اردوهای راهیان نور بر دانش‌آموزان

گویه‌ها	شوش	دزفول	اندیشک
صدای انفجارات رزمایش شبانه موجب اذیت و آزار و ناراحتی دانش‌آموزان شد.	۲/۰۲	۲/۱۰	۱/۹۹
راوی رزمایش توانسته مطالب فرهنگ ایثار، شهادت، رزمندگان را به دانش‌آموزان به‌خوبی انتقال دهد.	۳/۱۲	۳/۳۰	۳/۱۸
برنامه‌های فرهنگی اردوهای راهیان نور بر افزایش اعتقادات و باورهای مذهبی من تأثیرگذار بوده است.	۲/۸۸	۲/۸۳	۲/۹۱
شرکت در اردوهای راهیان نور بیهوده و عبث است.	۲/۳۰	۲/۱۷	۲/۰۲
شرکت در اردو موجب افزایش اضطراب و تنش در من شد.	۲/۰۶	۲/۳۷	۱/۹۴
رفتن به مناطق جنگی بر افزایش روحیه مطلوب من تأثیر داشته است.	۲/۸۰	۲/۹۷	۲/۹۶
برنامه‌های فرهنگی اردوهای راهیان نور بر افزایش اعتقادات و باورهای مذهبی من تأثیرگذار بوده است. برون‌داد	۱/۸۰	۲/۱۳	۱/۹۵
در اثر شرکت در اردو بیمار شدم. برون‌داد	۲/۳۴	۲/۵۳	۲/۳۸
شرکت در اردوی راهیان نور موجب تأمین نیازهای اجتماعی من شد.	۱/۹۲	۲/۴۷	۲/۳۴
از نحوه برخورد و رفتار مربیان و عوامل اجرایی در اردو ناراحت شدم.	۱/۷۸	۱/۸۰	۲

ادامه جدول ۴: تأثیرات تربیتی اردوهای راهیان نور بر دانش‌آموزان

گویه‌ها	شوش	دزفول	اندیمشک
شرکت در اردو باعث کاهش عملکرد تحصیلی من شد. برون‌داد شرکت در اردو باعث کاهش عملکرد تحصیلی من شد.	۲/۸۸	۳/۱۵	۳/۰۵
مکان‌های زیارتی و جنگی دارای فضای معنوی و ایثارگری بوده است.	۳/۰۲	۳/۲۷	۳/۲۵
به شرکت در اردوهای راهیان نور در آینده علاقه‌مند هستم.	۳/۰۲	۳/۰۷	۳/۱۳
اردو بر خواندن نماز و عبادت من به‌صورت منظم تأثیر داشته است.	۲/۷۸	۳/۰۲	۲/۸۰
اردو باعث شد در حوزه تحصیلی خود انگیزش و موفقیت بیشتری را کسب کنم.	۲/۷۸	۳/۰۲	۲/۸۳

همانگونه که جداول فوق نشان می‌دهند، اکثریت نشانگرهای مربوط به عوامل درون‌دادی و اجرایی شامل امکانات، تسهیلات، منابع انسانی و شیوه‌های مدیریت، رهبری و آموزشی در سطح از دیدگاه دانش‌آموزان و مربیان نسبتاً مطلوب گزارش شده است. فقط مربیان معتقدند که والدین از حضور فرزندان خود در اردوها رضایت دارند. همچنین دانش‌آموزان تأثیرات تربیتی اردو را نیز در سطح نسبتاً مطلوبی ارزیابی نمودند.

جدول ۵: نمونه به‌دست آوردن مفاهیم از مصاحبه‌ها

مفاهیم (مقوله‌ها)	کدهای اولیه	نمونه نقل قول
توجه به شاخص‌های شایستگی‌های ارزشی در جذب منابع انسانی	آشنا بودن عوامل اجرایی و اداری با مناطق جنگی	راوی جنگ باید خودش بچه منطقه جنگی باشد تا مناطق جنگی و عملیاتی را بشناسد.
مدیریت خدمات و پشتیبانی	هماهنگی با ایستگاه‌ها یا مکان‌های از پیش تعیین‌شده برای تدارک تغذیه سالم و گرم	تغذیه کاروان راهیان نور باید طوری آماده باشد که به موقع از بازدیدکنندگان پذیرایی شود. مثلاً صبحانه، ناهار و شام به موقع باشد تا نگرانی در دانش‌آموزان ایجاد نشود.
توجه همه جانبه به اهداف تربیتی	حذف نمره اجباری شرکت در اردوها به منزله درس آمادگی دفاعی	اجباری بودن رفتن به اردوها باعث نارضایتی بیشتر خانواده‌ها شده است. در دوره دوم متوسطه ده نمره از درس آمادگی دفاعی دانش‌آموزان در صورت رفتن به اردوها اخذ می‌شود.

جدول ۶: یافته‌های کیفی مربوط به شناسایی آسیب‌ها و راهبردهای ارتقاء اردوهای راهیان نور

خلاصه‌ای از مضمون مصاحبه‌ها و روایت‌گویی مدیران و متخصصان در چهار حوزه شناسایی شده	کدگذاری اولیه مربوط به شناسایی شاخص‌های نیازسنجی
<p>مصاحبه‌شونده: یکی از راویان دارای سی سال سابقه در جنگ و اردوهای راهیان نور مشکلات مربوط به منابع انسانی و عوامل اجرایی راهیان نور کدام‌اند؟ راهکارهای مورد نظر را بفرمایید.</p> <p>یکی از مسئولان اظهار داشت:</p> <p>نیروهایی که در اردوهای راهیان نور حضور دارند؛ عبارتند از عوامل اجرایی و عوامل اداری که از طرف وزارت آموزش و پرورش معرفی می‌شوند. باید اولاً ایرانی الاصل باشند. تابع قانون نظام جمهوری اسلامی باشند. قانون اساسی را قبول داشته باشند. متعهد به شئون اسلامی و محیطی کار باشند. و متعهد به انجام کار باشند. و عوامل امنیتی سپاه که وظیفه حمایت و امنیت را بر عهده دارند از قبل بازدید کرده باشند. روای جنگ باید خودش بچه منطقه جنگی باشد تا مناطق جنگی و عملیاتی را بشناسد و آشنایی کامل با منطقه داشته باشد و چون مناطق جنگی مختلف می‌باشد هر کدام باید راوی مختص خودش را داشته باشد. تا بتواند توضیحات و اطلاعات لازم را به دانش‌آموزان و بازدیدکنندگان انتقال دهد. مناطق جنگی خوزستان، شوش، دانیال که شامل پل کرخه، منطقه دشت عباس، منطقه فتح‌المبین از نوع حملات و نیروی نظامی سپاه، ارتش، بسیج دارای سوابق تاریخی متفاوتی بوده‌اند. بازدیدکنندگان از نظر جنسیت، سن و موقعیت با پرسش‌های متفاوتی نیز روبه‌رو خواهند شد. به‌طور مثال دانش‌آموزان سؤالاتی در سطح خود مطرح می‌کنند. دانشجویان هم سؤالاتی دیگر می‌پرسند. تفکیک جنسیت نیز مسأله دیگری است که باید در سازماندهی نیروی انسانی به آن توجه داشت. پسرها و مردها جداگانه عازم مناطق جنگی می‌شوند. همین‌طور دخترها نیز باید بیشتر با عوامل اجرایی خانم همراه باشند. حتی نیاز است همراه دختران دانش‌آموز روحانی زن نیز همراه شود. تا در صورت پرسش دینی و شرعی پاسخ‌گو باشند.</p>	<p>انتخاب عوامل اجرایی و اداری براساس شاخص‌های تخصصی و حرفه‌ای دینی، التزام عوامل اداری و اجرایی به نظام جمهوری اسلامی و شئون اسلامی، آشنا بودن عوامل اجرایی و اداری با مناطق جنگی، داشتن تجارب در زمینه جنگ و رزمنده بودن، التزام عوامل اداری و اجرایی به نظام جمهوری اسلامی و شئون اسلامی، وجود راهنمایان و روحانیون زن برای شرکت‌کنندگان دختر</p>
<p>مصاحبه‌شونده: یکی از راویان دارای سی سال سابقه در جنگ و اردوهای راهیان نور مشکلات مربوط به امکانات و تسهیلات اردوهای راهیان نور و راهکارهای ممکن کدام‌اند؟ تغذیه کاروان راهیان نور باید طوری آماده باشد که به موقع از بازدیدکنندگان پذیرایی شود. مثلاً صبحانه، ناهار و شام به موقع باشد تا نگرانی در دانش‌آموزان ایجاد نشود. غذای خوب و سالم و بهداشتی و گرم تدارک ببینند. میان‌وعده در طول زمان اردو در بین کاروان توزیع گردد. براساس شرایط آب و هوایی و اقلیمی غذا را تدارک ببینند. استراحتگاه بازدیدکنندگان نیز باید متناسب با سن و جنسیت آنان باشد. محل استراحت کودکان و نوجوانان دانش‌آموز، باید از جوانان یا مردم عادی شرایط مناسب‌تر و ایده‌آل داشته باشد. برای دانش‌آموزان نماز جماعت حتماً برگزار شود، اما ممکن است مردم عادی به‌صورت فرادا نیز نماز بخوانند.</p> <p>از نظر مسایل امنیتی چه راهکارهایی را پیشنهاد می‌کنید؟ امنیت اسلحه برای حفاظت کاروان راهیان نور الزامی و واجب است که در حین رفتن اردوی راهیان نور مشکلی پیش نیاید و در آرامش و سلامت کامل سفر انجام بگیرد. بهتر است که هر اتوبوس یا وسیله نقلیه یک فرد با لباس فرم نظامی و با تمام تجهیزات همراه باشد. وسایل نقلیه باید بیمه باشند و راننده مورد تأیید باشد. راننده باید با مسئول و راهنمای سفر اردوهای راهیان نور هماهنگ باشد. شب رانندگی نکند. هنگام بارندگی و بارش برف، گرد و غبار رانندگی ممنوع و غیرقانونی است.</p>	<p>هماهنگی با ایستگاه‌ها یا مکان‌های از پیش تعیین‌شده برای تدارک تغذیه سالم و گرم، متناسب‌سازی استراحتگاه و محل اقامت با جنسیت و سن شرکت‌کنندگان، توجه به امنیت کاروان، توجه به ایمنی وسایل نقلیه، تأیید رانندگان از نظر شاخص‌های سلامت روان و شغلی حرفه‌ای</p>

ادامه جدول ۶: یافته‌های کیفی مربوط به شناسایی آسیب‌ها و راهبردهای ارتقاء اردوهای راهیان نور

کدگذاری اولیه مربوط به شناسایی شاخص‌های نیازسنجی	خلاصه‌ای از مضمون مصاحبه‌ها و روایت‌گویی مدیران و متخصصان در چهار حوزه شناسایی شده
متناسب‌سازی زمان برگزاری اردوها با شرایط اقلیمی منطقه	مصاحبه‌شونده: یکی از روایان و بسیجیان: زمان اردوهای راهیان نور چگونه باید باشد؟ زمان باید با توجه به شرایط اقلیمی و جغرافیایی و با توجه به پایین بودن تراکم و حجم فعالیت‌های آموزشی مشخص شود. بهترین زمان برگزاری آبان ماه برای دانش‌آموزان در نظر گرفته می‌شود. که پانزده روز خانم‌ها و پانزده روز آقایان باشند و برای دانشجویان ۱۵ دی ماه تا پایان اسفند ماه نیز زمان مناسبی است.
مستندسازی بودجه و اعتبارات مالی، نظارت بر اسناد بودجه و اعتبارات مالی، توجه همه جانبه به ابعاد تربیتی مانند مسئولیت‌پذیری، احترام به محیط زیست	مصاحبه‌شونده: مسئول بسیج دانش آموزی اداره آموزش و پرورش اندیمشک نظر شما در علل کیفیت پایین اردوهای راهیان نور چیست؟ در جداول فوق مشاهده شد که اکثریت دانش‌آموزان اظهار داشتند که شرکت در اردوها باعث بیماری آن‌ها شده است. یکی از علل عمده می‌تواند استفاده آن‌ها از تقلبات باشد. البته راهکار این است میان وعده‌های مناسب و مبتنی بر رعایت اصول بهداشتی به آنان ارائه شود. از علل ضعف این اردوها می‌توان موارد زیر را برشمرد: الف- عدم قوانین و مقررات ملی کشوری از طرف سازمان راهیان نور بسیج مقاومت و آموزش و پرورش ب- رعایت نکردن و هدر دادن بودجه راهیان نور در سراسر کشور در مناطق جنگی کشور در حالی که وجه نقد از دانش‌آموزان دریافت می‌شود. ج- آموزش به خانواده‌ها و اطلاع‌رسانی به اولیای دانش‌آموزان ارائه نمی‌شود.
توجه همه جانبه به ابعاد تربیتی مانند مسئولیت‌پذیری، احترام به محیط زیست، طراحی قوانین و مقررات مدون و مستند برنامه‌های اجرایی	مصاحبه‌شونده: مسئول بسیج دانش آموزی اداره آموزش‌آموزش و پرورش اندیمشک متأسفانه از نظر اینجانب جلسات پرسش و پاسخ به‌خوبی برگزار نمی‌شود. دانش‌آموزان در دل‌نوشته‌ها شرکت نمی‌کنند. برنامه‌های ورزشی برگزار نمی‌شوند. نظم و انضباط رعایت نمی‌شود. باید به تمام جنبه‌های تربیتی اردوهای راهیان نور توجه شود.
متناسب‌سازی زمان برگزاری اردوها با شرایط اقلیمی منطقه، نارضایتی اولیا از اردوها، خطرات اردوها، پول گرفتن از خانواده‌ها جهت شرکت در اردو، خطر بیماری در اردو، نگرش تشریفاتی به برگزاری اردوها، حذف نمره اجباری شرکت در اردوها به منزله درس آمادگی دفاعی، برگزاری کلاس‌های آموزش خانواده، برگزاری کلاس‌های اسلحه‌شناسی	مصاحبه‌شونده: معاونت پرورشی مدارس متوسطه شهرستان اندیمشک نظر شما درباره علل کیفیت پایین اردوهای راهیان نور چیست؟ به نظر من در سال‌های اخیر خانواده‌ها از اردوها به دلایل خطرات احتمالی استقبال نمی‌کنند. اکثریت آن‌ها کسانی هستند که تک فرزند یا دارای دو و حداکثر سه فرزند می‌باشند. آن‌ها از فرستادن فرزندان به اردوها امتناع می‌کنند. زمانی که از آن‌ها علل را جویا شدم. دلایلی همچون خطرات، بیرون ماندن از خانه و شب را خارج از منزل خوابیدن را قبول ندارند یا معتقدند از دوستان و همکلاسی‌ها رفتارهای بد را می‌آموزند و اتفاقاً دور ماندن از نظارت خانواده مضراتی فراتر از فواید اردوها برای فرزندان آن‌ها به همراه دارد. از طرفی بحث اجباری بودن رفتن به اردوها باعث نارضایتی بیشتر خانواده‌ها شده است. در دوره دوم متوسطه ده نمره از درس آمادگی دفاعی دانش‌آموزان در صورت رفتن به اردوها اخذ می‌شود. بنابراین دانش‌آموزان در صورت عدم حضور در اردوها با ده نمره مربوط به آزمون کتبی فقط در این درس قبول می‌شوند. در حالی که موجب کاهش نمره معدل نیز می‌شود. یک روز در اردو آب برای وضو هم نبود. یا گاهی کولر خراب می‌شد. غذا گرم و مناسب نیست. گاهی رزمایش شبانه باعث ترس و وحشت دانش‌آموزان می‌شود. (ادامه در صفحه بعد)

ادامه جدول ۶: یافته‌های کیفی مربوط به شناسایی آسیب‌ها و راهبردهای ارتقاء اردوهای راهیان نور

خلاصه‌ای از مضمون مصاحبه‌ها و روایت‌گویی مدیران و متخصصان در چهار	کدگذاری اولیه مربوط به شناسایی
حوزه شناسایی شده	شاخص‌های نیازسنجی
<p>خطر جاده و گرم بودن هوا در آبان ماه در آن منطقه همه عواملی است که موجب بیمار شدن برخی از دانش‌آموزان می‌شوند. بنابراین اکثریت خانواده‌ها برای مشارکت در اردوها مخالف هستند. زمانی که کاروان توقف می‌کند و راوی شروع به صحبت می‌کند. دانش‌آموزان بی‌حوصله می‌شوند و دائم می‌گویند آقا برویم گرم است. واقعیت این است که اکثریت دانش‌آموزان توجه نمی‌کنند و عوامل مختلفی همچون گرما یا گرسنگی مانع از توجه آن‌ها به سخنان راوی می‌شود. البته گاهی راوی آن تجربه لازم و بلاغت و شیوایی سخن را نیز ندارد و خود عامل دیگری بر عدم توجه دانش‌آموزان می‌شود. به نظر من بهترین زمان اردو زمستان در دی ماه است. ضعف دیگری که وجود دارد این است که اگر چه بودجه شرکت در اردوها از پیش تعیین شده و کشوری است. و از وزارت این بودجه در نظر گرفته می‌شود. حتی طبق بخش‌نامه در مناطق جنگی از دانش‌آموزان نباید پول بگیرند، اما از هر دانش‌آموز نفری بیست و پنج هزار تومان پول می‌گیرند. متأسفانه گاهی اردوهای راهیان نور جنبه تشریفاتی پیدا می‌کنند. و مجریان به ارائه چند عکس یا یک گزارش اکتفا می‌کنند و کیفیت و برون‌داد چندان مورد توجه نیست. بهتر است کلاس‌های اسلحه‌شناسی و تیراندازی برای دانش‌آموزانی که در این دوره‌ها شرکت نمی‌کنند در نظر گرفته شود یا از فیلم‌های آموزشی، داستان و... با هماهنگی بسیج، آموزش و پرورش، مساجد و... نیز نهادینه‌سازی فرهنگ دفاع مقدس صورت گیرد.</p>	<p>ایجاد ساختار سازمانی بوروکراسی به منظور مستندسازی بودجه و اعتبارات مالی و نظارت بر اسناد بودجه و اعتبارات مالی، پاسخ‌گویی برنامه‌های اجرایی، نگهداری اسناد و مدارک، استخدام نیروهای متعهد و متخصص، طراحی قوانین و مقررات مدون و مستند برنامه‌های اجرایی</p>
<p>مصاحبه‌شونده: یکی از اساتید دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی به نظر شما با توجه به مشکلات اردوهای راهیان نور راهکار مناسب برای اثربخشی اردوها چیست؟ به نظر من نیاز است؛ یافته‌های کیفی این تحقیق نشان می‌دهد که مهمترین عوامل اصلی مؤثر بر کیفیت اردوهای راهیان نور ناشی از ساختار مدیریتی و کارکردهای آن از قبیل برنامه‌ریزی، سازماندهی و نظارت می‌باشد. ساختار سازمانی و مدیریتی اردوهای راهیان نور اصلاح شود. از آنجایی که این سازمان نهادی مردمی محسوب می‌شود دارای ساختاری دموکراسی تا بوروکراسی است و همین موضوع باعث بی‌نظمی‌ها و تخطی در امور مالی شده است که بودجه تعیین، اما در نهایت پول از دانش‌آموزان گرفته می‌شود یا اینکه گزینش و انتخاب نیروی انسانی متخصص و حرفه‌ای براساس شاخص‌های مدیریت منابع انسانی در این حوزه صورت نمی‌گیرد. ضعف در پیوند مدیریت عالی و میانی و عملیاتی است. بخش‌نامه‌ها و قوانین به خوبی انجام نمی‌شوند و نظارت هم کم رنگ است. بنابراین نیاز است اسناد و مدارک بررسی و نظارت شوند و به صورت مستمر عوامل اداری و اجرایی از نقاط ضعف و قوت اردوها گزارش‌نویسی کنند.</p>	

براساس نتایج حاصل از جدول فوق مقوله‌هایی به عنوان راهبردهای توسعه اردوهای راهیان نور نیز استخراج شد که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

جدول ۷: شناسایی مقوله‌های مربوط به راهکارهای توسعه اردوهای راهیان نور

مقوله‌ها	کدگذاری اولیه مربوط به شناسایی شاخص‌های نیازسنجی
توجه به شاخص‌های شایستگی‌های ارزشی در جذب منابع انسانی	انتخاب عوامل اجرایی و اداری براساس شاخص‌های تخصصی و حرفه‌ای دینی، التزام عوامل اداری و اجرایی به نظام جمهوری اسلامی و شئون اسلامی، آشنا بودن عوامل اجرایی و اداری با مناطق جنگی، داشتن تجاربی در زمینه جنگ و رزمندگی، التزام عوامل اداری و اجرایی به نظام جمهوری اسلامی و شئون اسلامی، وجود راهنمایان و روحانیون زن برای شرکت‌کنندگان دختر
متناسب‌سازی طراحی ساختار سازمانی با ابعاد محتوایی	ایجاد ساختار سازمانی بوروکراسی به منظور مستندسازی بودجه و اعتبارات مالی و نظارت بر اسناد بودجه و اعتبارات مالی، پاسخ‌گویی برنامه‌های اجرایی، نگهداری اسناد و مدارک، استخدام نیروهای متعهد و متخصص، طراحی قوانین و مقررات مدون و مستند برنامه‌های اجرایی، ایجاد ساختار سازمانی ادوکراسی در طراحی برنامه‌ریزی راهبردی، توسعه ساختار سازمانی دموکراسی در تشکیل کارگروه‌های ویژه از ارگان‌های مختلف
مدیریت مشارکتی	تفویض اختیار به مدیران میانی به منظور تسهیل فرایند تصمیم‌گیری با توجه به مقتضیات موجود، همکاری و هماهنگی بین نیروهای سپاه، بسیج و آموزش و پرورش، به‌کارگیری شیوه‌های آموزشی مشارکتی به دانش‌آموزان
مدیریت خدمات و پشتیبانی	هماهنگی با ایستگاه‌ها یا مکان‌های از پیش تعیین‌شده برای تدارک تغذیه سالم و گرم، متناسب‌سازی استراحتگاه و محل اقامت با جنسیت و سن شرکت‌کنندگان، وجود راهنمایان و روحانیون زن برای شرکت‌کنندگان دختر
توجه همه‌جانبه به اهداف تربیتی	آموزش خانواده، اختیاری بودن شرکت در اردوها، حذف نمره اجباری منوط به شرکت در اردوها به منزله درس آمادگی دفاعی، تحکیم اعتقادات دینداری، یادگیری مسئولیت اجتماعی از طریق جمع‌آوری زباله‌ها و احترام به محیط زیست، همدری، همدلی و کمک به مستمندان، پرورش قوای عقلانی و استدلال دانش‌آموزان از طریق شیوه‌های مباحثه و پرسش و پاسخ

۶- نتیجه‌گیری

همانگونه که نتایج نشان داد دانش‌آموزان از عوامل درون‌دادی اردوهای راهیان نور همچون کیفیت تجهیزات پزشکی، تغذیه، مکان، امکانات رفاهی و... رضایت نسبتاً پایینی داشتند. مریبان نیز همانند دانش‌آموزان از کیفیت مکان، تجهیزات پزشکی، بسته‌های فرهنگی، انتخاب مریبان براساس سن و جنسیت نیز رضایت نسبی داشتند در تبیین یافته‌ها همانگونه که از نتایج کیفی استنباط می‌شود؛ فقدان ساختار سازمانی و مدیریتی صحیح می‌تواند یکی از علل ضعف‌های موجود در سیستم راهیان نور باشد. چرا که براساس نظریه‌های کلاسیک مدیریت، یکی از الزامات مهم ساختار سازمانی استانداردسازی به‌ویژه در حوزه منابع مادی یا انسانی است. برخلاف نظریه‌های تیلوریسم، فایول و بوروکراسی استانداردسازی و اعمال قوانین و مقررات در حوزه‌های استراتژیک سازمان همچون بخش مالی و منابع انسانی موجب اثربخشی سازمان‌ها می‌شود. در حالی که نتایج کمی و کیفی مطالعه نشان داد که منابع مالی یا منابع انسانی استانداردهای لازم را ندارند. یافته‌های حاصل از مصاحبه با مسئولان نشان داد که علی‌رغم تصویب میزان بودجه اردوهای راهیان نور از وزارت و سطوح عالی مدیریت، اما معجزان در سطح عملیاتی اجرا با موانع مالی مواجه می‌شوند. و برخلاف تصویب بخش‌نامه در مناطق جنگی مبنی بر عدم اخذ پول از اولیا، از خانواده‌ها جهت شرکت فرزندانشان در اردوها هزینه‌ای دریافت می‌شود. این عامل ریشه در فقدان

استانداردهای مالی و هماهنگی پایین بین سطوح سلسله مراتب مدیریت عالی، میانی و عملیاتی در اجرای اثربخش اردوهای راهیان نور می‌باشد. در همین راستا، یکی از علل کیفیت پایین عوامل کالبدی و فیزیکی اردوهای راهیان نور همچون وسایل نقلیه، تغذیه، امکانات و تسهیلات می‌تواند ناشی از ضعف مدیریت مالی باشد. در تبیین دیگری می‌توان با استفاده از نظریه سیستمی دلایل ضعف در کارکردهای برنامه‌ریزی، سازماندهی، نظارت، رهبری و... را توضیح داد. زیرا نظریه‌های نوین مدیریت بر مبنای نظریه سیستمی به تأثیر متغیرهای متعدد فردی، محیطی، سیاسی، اجتماعی و... در برنامه‌ریزی توجه می‌کنند. به‌طور مثال نظریه نوین برنامه‌ریزی استراتژیک تمامی متغیرهای مذکور را در طراحی مأموریت، چشم‌انداز، اهداف، راهبردها در نظر می‌گیرد (کافمن و هرمن، ۱۳۹۷ ص ۵۲). در حالی که نتایج تحقیق بی‌توجهی به متغیرهای جنسیت، فردی، برنامه درسی، شایستگی‌های حرفه‌ای، رضایت نسبی والدین، هماهنگی پایین عوامل اجرایی و... در طراحی و برنامه‌ریزی اردوهای راهیان نور دلالت می‌کند. براساس نظریه برنامه‌ریزی استراتژیک، برنامه‌ریزی فعالیتی اجتماعی - سیاسی است. به‌گونه‌ای که توافق و همکاری تمام ذی‌نفعان در تدوین مأموریت و چشم‌انداز و فعالیت‌های برنامه‌ریزی اردوهای راهیان نور بسیار حائز اهمیت است، اما همانگونه که نتایج نشان داد، والدین از شرکت فرزندان خود در اردوها تا حدودی رضایت داشتند یا تعامل، همکاری و هماهنگی عوامل اجرایی اعم از بسیج و سپاه در برنامه‌های راهیان نور پایین بود. از سوی دیگر با توجه به نظریه مدیریت استراتژیک، اجرای مؤثر برنامه‌ریزی مستلزم نظارت مستمر بر داده‌ها، فعالیت‌ها و اهداف برنامه‌ها بر مبنای استانداردهاست، اما همانگونه که ذکر شد؛ میزان مدیریت و انضباط مالی اردوهای راهیان نور در سطح نسبتاً پایینی است. نتایج توصیفی و کیفی مطالعه نشان داد که بیشتر انتخاب نیروهای اداری و ستادی راهیان نور براساس شاخص‌های شایسته‌سالاری شغلی و حرفه‌ای نمی‌باشد. دانش‌آموزان و مربیان بر این ادعا بودند که رویان و راهنمایان در اردوها از کفایت و تخصص کافی برخوردار نیستند. این مسأله براساس نظریه تناسب فرد - محیط قابل تبیین است. این نظریه بر تناسب بین متغیرهای فردی همچون توانایی‌ها، ارزش‌ها، نگرش و ویژگی‌های شخصیتی افراد با متغیرهای محیطی مانند ویژگی‌های شغلی، محیط اجتماعی و فرهنگ سازمانی دلالت دارد (گوستاتیت، بوسیونینه، ۲۰۱۰ به نقل از مطهری نژاد، ۱۳۹۶). براساس نظریه لوین نیز تطابق بین ویژگی‌های فردی و شغلی منجر به پیامدهای مثبت همچون رضایت‌مندی، کارایی و اثربخشی می‌شود (هرسی و بلانچارد، ۱۳۹۷). بنابراین با توجه به یافته‌های کیفی باید گفت رویان باید از تجارب رزمندگی و شناخت دقیق منطقه و اعتقاد و التزام به جمهوری اسلامی برخوردار باشند. با توجه به اینکه نتایج حاصل از تأثیرات تربیتی اردوها نیز نشان داده است که اردوها از حیث تأثیر بر افزایش اعتقادات و باورهای دینی نیز تأثیر چندانی نداشته‌اند. این یافته می‌تواند ناشی از دلایل متعددی همچون پایین بودن کیفیت خدمات رفاهی و آموزشی اردوها و انگیزش پایین شرکت‌کنندگان باشد. چرا که همانگونه که ذکر شد دانش‌آموزان از زمان، مکان، تغذیه و شیوه‌های آموزشی رضایت نسبی داشتند. در تبیین این یافته با توجه به نظریه مزلو می‌توان اظهار داشت؛ مادامی که نیازهای سطوح پایین همچون تغذیه مناسب، استراحت، امنیت و... تأمین نشود، نیازهای رشد و بالندگی به‌عنوان عوامل انگیزشی در دانش‌آموزان ایجاد نمی‌شوند. در تبیین دیگری، می‌توان شرکت برخی از دانش‌آموزان در اردوها را به دلیل اخذ نمره عملی درس آمادگی دفاعی اجباری پنداشت. مادامی که دانش‌آموزان به خاطر عوامل مادی و بیرونی در اردوها مشارکت می‌کنند؛ بدون شک تأثیرات تربیتی آن نیز قابل توجه نخواهد بود. در واقع یکی از دلایل عمده تأثیرات نسبی اردوهای راهیان نور را می‌توان ناشی از توجه بیشتر برنامه‌های اردوها به تقویت انگیزش بیرونی دانش‌آموزان نسبت به انگیزش درونی آن‌ها دانست. زیرا محرک‌های بیرونی همچون اخذ نمره، تفریح، با جمع دوستان بودن، بازی و... از جمله عوامل مؤثر بر دانش‌آموزان برای شرکت در اردوهاست. در حالی که مطابق با دیدگاه‌های نظری و شواهد پژوهشی انگیزش درونی در

مقایسه با انگیزش بیرونی نقش بسزایی را در یادگیری دارد. انگیزش درونی موجب تلاش، اعتماد به نفس، شایستگی، اشتیاق و علاقه بیشتر در افراد می‌شود (دسی و ریان، ۱۹۹۹ به نقل از حجازی، صالح نجفی و امانی، ۱۳۹۳). با توجه به اینکه تحقق تربیت مستلزم تغییرات شناختی، نگرشی و رفتاری فرد است؛ انگیزش درونی موجب تعمیق ارزش‌ها و باورها می‌شود. در حالی که محرک‌های بیرونی به‌طور سطحی بر احساسات و عواطف افراد تأثیر می‌گذارند. استفاده از محرک‌های بیرونی می‌تواند مقدمه‌ای برای تقویت انگیزش درونی دانش‌آموزان باشد، اما تأکید صرف بر بیان و والدین بر استفاده از این محرک‌ها به تدریج موجب توسعه و ماندگاری فرهنگ مصرفی اردوهای راهیان نور به جای فرهنگ مولد می‌شود. این امر نیز می‌تواند ناشی از اطلاعات و دانش پایین والدین، دانش‌آموزان و مجریان از فلسفه اردوهای راهیان نور باشد. نظریه کنش معقولانه نیز این استدلال را تأیید می‌کند. طبق این نظریه، رفتار نتیجه زنجیره‌ای از عوامل است. به گونه‌ای که رفتار ناشی از نیت است. و نیت نیز ناشی از نگرش می‌باشد. به همین ترتیب دانش و آگاهی افراد بر نگرش و نیت تأثیرگذار است (بونک و ون وگت، ۱۳۹۷). بنابراین کاربرد الگوهای تعاملی سیستمی در جهت افزایش ارتباط مؤثر و هر چه بیشتر خانه، مدرسه و جامعه با استفاده از مدیریت مشارکتی، آموزش خانواده، سمینار با استفاده از روش‌های استدلالی آموزش مانند روش پرسش و پاسخ و مباحثه بر درک فلسفی اردوهای راهیان نور تأثیرگذار خواهد بود. البته شایان ذکر است، تعداد کمی از دانش‌آموزان با میانگین حداکثر ۲/۳۰ در سه شهر معتقد بودند که شرکت در اردوها عبث و بیهوده است و این دلیلی بر سودمندی اردوهاست. چرا که اکثریت دانش‌آموزان در هر سه شهر معتقد بودند که مکان‌های زیارتی و جنگی دارای فضای معنوی و ایثارگری است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که مکان‌های زیارتی و جنگی بر اردوها تأثیرگذار بوده است، اما باید توجه داشت که فضای معنوی یکی از ابعاد و جنبه‌های مؤثر بر تربیت دینی و مذهبی دانش‌آموزان است و چنانچه به‌صورت یک جانبه مورد توجه باشد؛ تأثیر آن موقتی و زودگذر است. زیرا تربیت دینی، اجتماعی و سیاسی در صورت شناخت همه جانبه دانش‌آموزان تحقق می‌پذیرد و تحت تأثیر قرار گرفتن عواطف و احساسات و گریه کردن در فضایی معنوی پایدار نمی‌باشد. براساس نظریه‌های تربیتی روابط و الگوهای تعاملی بر جریان و پایداری تربیت نیز تأثیرگذارند. بنابراین چنانچه فضا و مکان معنوی باشد، اما مریبان و راویان یا شیوه‌های آموزشی و تربیتی از کفایت لازم و کافی برخوردار نباشند؛ اهداف تربیتی اردوهای راهیان نور تحقق نخواهد یافت. چون همانگونه که ذکر شد؛ براساس نظریه سیستمی تمام عوامل و عناصر باید در تربیت دینی دانش‌آموزان مورد توجه مریبان تربیتی باشد. براساس یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود؛ ساختار سازمانی اردوهای راهیان نور متناسب با ابعاد محتوایی اصلاح شود. به این معنا که در حوزه مالی و ستادی، ساختار بوروکراسی مبتنی بر استانداردها و خط‌مشی‌ها و رویه‌ها با نظارت مستمر طراحی و اجرا شود. در حوزه اجرایی، مدیریت مشارکتی، نیازسنجی، هماهنگی بین ارگان‌های مختلف از ساختار دموکراسی استفاده شود. به منظور شناسایی و اصلاح ضعف‌ها و تهدیدهای موجود در اردوهای راهیان نور پیشنهاد می‌شود؛ با هماهنگی متخصصان در حوزه ستادی و اجرایی ارگان‌های مختلف ساختار ادوکرسی نیز طراحی شود. به منظور نهادینه‌سازی هر چه بیشتر فرهنگ ایثارگری و شهادت شرکت در اردوها صرف‌نظر از محرک‌های بیرونی همچون نمره درس آمادگی دفاعی به‌صورت اختیاری صورت پذیرد. برای خانواده‌ها و دانش‌آموزان کارگاه‌های آموزشی با روش‌های نوین آموزشی همچون استفاده از روش پرسش و پاسخ، مباحثه، سمینار، فیلم، شبیه‌سازی و بازی به صورت مستمر در زمینه اهمیت شرکت در اردوها و اسلحه‌شناسی، جغرافیای سیاسی منطقه برگزار گردد. در این راستا هماهنگی نهادهای مردمی همچون مساجد، بسیج، صدا و سیما در هر منطقه و آموزش و پرورش و سپاه حائز اهمیت است.

فهرست منابع

- ابیا، حمید و خانی، مهدی. (۱۳۹۱). اثربخشی قدرت نرم برنامه‌های راهیان نور. *دوفصلنامه مطالعات قدرت نرم*، (۷) ۲، صص ۲۶-۹.
- امیدیان، فرانک. (۱۳۹۴). *روش‌های تدریس براساس رویکرد رفتارگرایی، شناخت‌گرایی و ساختارگرایی با تأکید بر نمونه‌ها*. دزفول: انتشارات اهورا قلم.
- برنا و احمدی اصل. (۱۳۹۴). تعیین تقویم زمانی گردشگری راهیان نور در منطقه عملیاتی بستان با شاخص‌های PET و PMV. *دومین همایش ملی گردشگری، سرمایه‌های ملی و چشم‌انداز آینده*.
- بونک، آبراهام پی، ون و گت، مارک. (۱۳۹۷). *روان‌شناسی اجتماعی کاربردی (از مشکلات تا راه حل‌ها)*، ترجمه مجید صفاری نیا، پرستو حسن‌زاده. تهران: نشر ویرایش.
- پاینده، امیرحسین و منظری، امین و توکلی، علی‌اکبر. (۱۳۹۴). ارزیابی نقش و تأثیر اردوهای راهیان نور جهت آشناسازی دانشجویان با فرهنگ ایثار و شهادت در دانشگاه‌های تربیت معلم، دومین کنفرانس بین‌المللی علوم و مهندسی.
- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). *سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*. تهران: شیرازه.
- حجازی، الهه؛ صالح نجفی، مهسا؛ امانی، جواد. (۱۳۹۳). نقش واسطه‌ای انگیزش درونی در رابطه بین نیازهای بنیادین روان‌شناختی و رضایت از زندگی، *روان‌شناسی معاصر* (۲) ۹، صص ۷۷-۸۸.
- حسن‌زاده، محمد و همکاران. (۱۳۸۷). *ارزیابی اردوهای راهیان نور براساس الگوی سیپ*. دانشکده علوم پزشکی دانشگاه مشهد.
- خندق، مقصود و محبی‌امین، سکینه. (۱۳۹۲). پیوند وثیق میان ارزشیابی و تصمیم‌گیری در الگوی سیپ: استفاده عملی ناصواب از الگوی سیپ، پیامد فهم نظری نادقیق آن. *دوفصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی*، (۵) ۳، صص ۷۹-۵۳.
- داگوتک، جرال‌ال. (۱۳۹۵). *مکاتب فلسفی و آراء تربیتی*. ترجمه محمدجعفر پاک‌سرشت. تهران: انتشارات سمت.
- سبکتکین ریزی، قربانعلی و جعفری، احمد. (۱۳۹۷). بررسی تأثیرگذاری اجتماعی - فرهنگی اردوهای راهیان نور دانش‌آموزی (مطالعه دانش‌آموزان متوسطه شهر کرج). *فصلنامه خانواده و پژوهش*، (۳) ۱۶، صص ۱۵۳-۱۷۰.
- کافمن، راجر، هرمن، جری. (۱۳۹۳). *برنامه‌ریزی استراتژیک در نظام آموزشی*. ترجمه: فریده مشایخ و عباس بازرگان. تهران: انتشارات مدرسه.
- مهر نژاد، مینا. (۱۳۹۴). *نشاط و سرگرمی و اردو*. تهران: انتشارات سمت.

هرندی، عطاءاله. (۱۳۹۳). تبیین نقش سرمایه اجتماعی و انتقال دانش در یادگیری سازمانی شرکت های دانش بنیان. فصلنامه مدیریت توسعه فناوری، دوره ۲، شماره ۱، صص ۱۶۱-۱۸۲.

هرسی، پال، بلانچارد، کنث. (۱۳۹۷). مدیریت رفتار سازمانی کاربرد منابع انسانی. ترجمه علی علاقه‌بند. تهران: امیرکبیر.

نصیری، عطاءالله. (۱۳۹۲). راهیان نور. ماهنامه آموزشی- تربیتی، شماره ۴۱.

محمدحسین زاده، معصومه؛ سعیدی رضوانی، محمود؛ باغگلی، حسین؛ جوادی کوران، مرضیه. (۱۳۸۷). ارزشیابی اردوهای راهیان نور دانشجویان (درون‌داد، فرایند و برون‌داد). مجموعه مقالات همایش ملی ترویج فرهنگ ایشار و شهادت. سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران استان اصفهان.

قائدعلی، حمیدرضا و لطیفی، میثم. (۱۳۹۳). الگوی پارادیمی اردوهای راهیان نور (استقرایی داده بنیاد از دیدگاه مقام معظم رهبری). دو فصلنامه علمی- پژوهشی پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، (۱۰) ۳، صص ۲۸-۱.

مسعودی، حمید و نوغانی، حمید. (۱۳۹۲). تأثیر اردوی راهیان نور بر نگرش رفتاری شناختی دانشجویان نسبت به مقوله شهادت (مطالعه پانل). دو فصلنامه علمی- پژوهشی تربیت اسلامی، (۱۷) ۸، صص ۱۴۴-۱۲۳.

مطهری‌نژاد، حسین. (۱۳۹۶). جذب منابع انسانی بر مبنای شایستگی. پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی، (۱) ۹، صص ۲۱-۴۹.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.

Tantardini, M., Kroll, A. (2015) The Role of Organizational Social Capital in Performance management. Forthcoming in *Public Performance & Management Review*.